

"Балқаш-Алакөл бассейнінің 2007-2009 жылдарға арналған орнықты дамуын қамтамасыз ету" бағдарламасын бекіту туралы

Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2007 жылғы 2 наурыздағы N 163 Қаулысы

Қазақстан Республикасының Үкіметі **ҚАУЛЫ ЕТЕДІ** :

1. Қоса беріліп отырған "Балқаш-Алакөл бассейнінің 2007-2009 жылдарға арналған орнықты дамуын қамтамасыз ету" бағдарламасы (бұдан әрі - Бағдарлама) бекітілсін.

2. Мүдделі мемлекеттік органдар жыл сайын есепті кезеңнен кейінгі айдың 10-күнінен кешіктірмей Қазақстан Республикасы Қоршаған ортаны қорғау министрлігіне Бағдарламаның іске асырылу барысы туралы ақпарат ұсынсын.

Ескерту. 2-тармаққа өзгерту енгізілді - ҚР Үкіметінің 2008.07.30. N 723 Қаулысымен.

3. Қазақстан Республикасы Қоршаған ортаны қорғау министрлігі жыл сайын есепті жарты жылдықтан кейінгі айдың 25-күнінен кешіктірмей Қазақстан Республикасының Үкіметіне Бағдарламаның орындалуы туралы жиынтық ақпарат ұсынсын.

Ескерту. 3-тармаққа өзгерту енгізілді - ҚР Үкіметінің 2008.07.30. N 723 Қаулысымен.

4. Осы қаулының орындалуын бақылау Қазақстан Республикасы Премьер-Министрінің орынбасары Ө.Е. Шөкеевке жүктелсін.

Ескерту. 4-тармаққа өзгерту енгізілді - ҚР Үкіметінің 2008.07.30. N 723 Қаулысымен.

5. Осы қаулы қол қойылған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі.

Қ а з а қ с т а н Р е с п у б л и к а с ы н ы ң

Премьер-Министрі

Қ а з а қ с т а н Р е с п у б л и к а с ы

Ү к і м е т і н і ң

2 0 0 7 ж ы л ғ ы 2 н а у р ы з д а ғ ы

N 1 6 3 қ а у л ы с ы м е н

бекітілген

"Балқаш-Алакөл бассейнінің 2007-2009 жылдарға арналған орнықты дамуын қамтамасыз ету" бағдарламасы

Мазмұны

1. Бағдарламаның паспорты

2. К і р і с п е

3. Проблеманың қазіргі жай-күйін талдау

3.1. Өңірдің қоршаған ортасының жай-күйі

3.2. Өңірдің әлеуметтік-экономикалық дамуының жай-күйі

3.3. Трансшекаралық сипаттағы проблемалар

3.4. Бассейнді басқару проблемалары

4. Бағдарламаның мақсаты мен міндеттері

5. Бағдарламаны іске асырудың негізгі бағыттары мен тетіктері

5.1. Қоршаған ортаның жай-күйін жақсарту

5.2. Орнықты экологиялық-экономикалық қызметті дамыту

5.3. Әлеуметтік-демографиялық жағдай мен халық денсаулығының жай-күйін

жақсарту

5.4. Орнықты халықаралық ынтымақтастықты және трансшекаралық проблемаларды шешуді қамтамасыз ету

5.5. Бассейнді басқару жүйесін құру

6. Қажетті ресурстар мен оларды қаржыландыру көздері

7. Бағдарламаны іске асырудан күтілетін нәтижелер

8. Бағдарламаны іске асыру жөніндегі іс-шаралар жоспары

1. БАҒДАРЛАМА ПАСПОРТЫ

Бағдарламаның

"Балқаш-Алакөл бассейнінің 2007-2009

атауы

жылдарға арналған орнықты дамуын қамтамасыз

ету"

Бағдарламаны әзірлеу

Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2006 жылғы

үшін негіздеме

25 тамыздағы N 822 қаулысымен бекітілген

Қазақстан Республикасының орта кезеңдегі

әлеуметтік-экономикалық дамуының 2007-2009

жылдарға арналған орта мерзімді жоспарына

(екінші кезеңі) сәйкес

Бағдарламаны

Қазақстан Республикасы Қоршаған

негізгі әзірлеуші

ортаны қорғау министрлігі

Бағдарламаның

Бассейннің орнықты дамуын қамтамасыз ету

мақсаты

және экожүйелік басқаруды қалыптастыру

және инвестицияларды тарту мен экологиялық

таза технологияларды енгізу жөнінде

қолайлы жағдай жасау негізінде өңір

халқының өмір сүру ортасын сақтау

Бағдарламаның
міндеттері

Өңірдің ресурстық әлеуетін ұтымды пайдалану;
бассейннің және экологиялық бағдарланған
бизнесті жүргізудің негізінде аумақтық
ұйымдардың қазіргі заманғы модельдерін
енгізу;
алдын алу шараларын жетілдіру және
тәуекелдерді төмендету жолымен
әлеуметтік-демографиялық жағдай мен халық
денсаулығының жай-күйін жақсарту;
экономикалық қызмет пен адами капиталдың
дамуын қолдайтын экожүйелердің сақталуын
қамтамасыз ететін инфрақұрылымды дамыту;
қолайлы іскерлік және инвестициялық
климатты, инновацияларды ынталандыру, таза
технологиялар мен орнықты өндіріс пен
тұтыну модельдерін енгізу мен жетілдіру
үшін жағдайлар жасау;
ұтымды табиғат пайдалану саласындағы ұлттық
заңнаманы жетілдіру және халықаралық
нормалармен және шарттармен үйлестіру;
инфрақұрылымдық жобаларды қаржыландырудың
және коммуналдық, табиғат қорғау және
көлік-коммуникациялық инфрақұрылымды
ұстаудың жаңа тетіктерін енгізу

Бағдарламаны
қаржыландыру
көлемі және көздері

Бағдарламада республикалық бюджеттің
қаражаты есебінен көзделген іс-шараларды
қаржыландырудың жыл сайынғы көлемі
Республикалық бюджет туралы Заңда
белгіленетін болады және тиісті қаржы жылына
арналған республикалық бюджетті
қалыптастыру кезінде нақтылануға тиіс.
Барлығы 2007-2009 жылдарға - 215,3 млн.
теңге, оның ішінде: республикалық бюджеттен
2007 жылы - 26,0 млн. теңге;
халықаралық гранттар - 100,9 млн.теңге;
ұйымдардың қаражаты - 90,0 млн.теңге.

Бағдарламаны іске
асырудан
күтілетін нәтижелер

Бағдарламаның мақсаттары мен міндеттерін
дәйекті түрде іске асыру мыналарға
мүмкіндік береді:

қазіргі заманғы халықаралық талаптарға және
Балқаш-Алакөл бассейнінің
әлеуметтік-экономикалық қажеттіліктеріне
сәйкес келетін тиісті су ресурстары
мен қоршаған ортаны қорғауды бірігіп басқару
моделін қалыптастыру;
Қытай Халық Республикасымен, Қырғыз
Республикасымен және басқа да мүдделі
тараптармен су ресурстарын ұтымды пайдалану
және Балқаш-Алакөл бассейнінің экожүйесін
сақтау жөніндегі Бассейндік Келісімге қол
қ о ю ;
мемлекеттік органдар, жұртшылық,
жергілікті өзін-өзі басқару органдары, жеке
сектор және табиғат пайдаланушылар арасында
әріптестіктің тиімді тетіктерін құру;
гидрологиялық режимді тұрақтандыру және
Балқаш көлінің экожүйесін сақтау әрі су
ресурстарын пайдаланудың нәтижелілігін
а р т т ы р у ;
өңірдегі әлеуметтік-демографиялық жағдайды,
халық денсаулығының жай күйін жақсарту,
еңбек ресурстарының сапасы мен адам

әлеуетінің даму деңгейін арттыру

Бағдарламаны
іске асыру мерзімі

2007-2009 жылдар

2. Кіріспе

Қазақстанның әлемдік экономикаға белсенді кіруі, оның бәсекеге қабілеттілігінің артуы су және басқа да табиғи ресурстарды пайдаланудың тиімділігіне және өмір сүру мен шаруашылық қызмет үшін қолайлы аумақтардың сақталуына тәуелді.

Балқаш-Алакөл бассейні планетаның ірі көлдік экожүйелерінің бірі болып табылады және көлемі жөнінен көптеген мемлекеттердің мөлшерінен асып түсетін бірегей табиғи кешенді білдіреді. Ол Қазақстанның оңтүстік-шығысы мен Қытайдың солтүстік-батысындағы 415 мың шаршы километр кең аумақты алып жатыр. Бассейнде ел халқының бестен бір бөлігі тұрады, оның жартысын ауыл тұрғындары құрайды.

Балқаш-Алакөл бассейнінде кеңес кезеңінде табиғат мүмкіншіліктері ескерілмей қалыптасқан экономикалық әлеуеттің дамуы, бүгінгі болашақтағы даму үшін елеулі

кедергілер тудыратын көптеген экологиялық проблемалардың пайда болуына әкеліп
с о қ т ы .

"Балқаш - 2000" және "Балқаш - 2005" халықаралық форумдарында Балқаш-Алакөл өңіріндегі экологиялық жағдай суды ұтымсыз пайдалану, тау экожүйесінің ылғал ұстап тұруға қабілеттілігінің төмендеуімен, ормандарды кесуден, мұздықтардың қайтарылымсыз еруінен және басқа да қатерлі факторлардан туындаған, экожүйенің үдемелі осалдығы және Балқаш көлі деңгейінің тұрақсыздығымен аса орнықсыз, күрделі ретінде танылды. Өңірде халықтың ең төмен өмір сүру деңгейі сақталуда. Бүгінгі күні жағдай климат өзгеруінің теріс салдарларымен, сондай-ақ бассейнді су жинақталатын бөлігіндегі Қытайдың шаруашылық қызметінің өсуімен ұшығуда. Сонымен бірге бассейнді ішкі әлеуеті, халықаралық туризмді дамыту, Азиядан Еуропаға транзиттік жүк ағындарының мүмкіндіктері пайдаланылмайды.

Фрагментарлы өкілеттіктер мен қысқа мерзімді іс-әрекеттерге негізделген бассейнді аумағын басқарудың қазіргі жүйесі бассейнді іс-жүзіндегі проблемаларын шешуге және аумақтың дамуын қамтамасыз етуге мүмкіндік бермейді, орталық және жергілікті органдар, мемлекет, азаматтық қоғам мен жеке сектор іс-әрекеттерінің бірігуіне ықпал етпейді деп танылды. Жүргізілген талдаудың басты нәтижелерінің бірі бағдарламаны іске қосу мен іске асырудың, бірігіп жоспарлау мен басқаруға көшудің, өңірдің қолда бар пайдаланатын әлеуетін тарту үшін маңызды шарт ретіндегі Балқаш-Алакөл өңіріндегі басқару жүйесін жетілдіру туралы ұйғарым болып табылды.

"Балқаш-Алакөл бассейнінің 2007-2009 жылдарға арналған орнықты дамуын қамтамасыз ету" бағдарламасы (бұдан әрі - Бағдарлама) ресурстарды ұтымды пайдалануды, өмірлік маңызы бар экожүйелердің сақтауды және қоршаған ортаның ластану деңгейін төмендетуді көздейтін 2007-2024 жылдарға арналған Қазақстан Республикасының орнықты дамуға көшуінің тұжырымдамасын, 2004-2015 жылдарға арналған Қазақстан Республикасының Экологиялық қауіпсіздік тұжырымдамасын, әлемнің бәсекеге барынша қабілетті 50 елінің қатарына кіру стратегиясын және Қазақстан Республикасының 2015 жылға дейінгі Аумақтық даму стратегиясын іске асыру тетігі ретінде әзірленген.

Бағдарламада табиғат пайдаланудағы бар үрдістер мен Балқаш-Алакөл бассейнінің экологиялық жағынан проблемаларына талдау жасалған және осы өңірді экологиялық жағынан сауықтыру мен дамыту жөніндегі шаралар ұсынылған.

Бағдарлама бассейндік экожүйелік басқарудың моделін енгізу мен осы өңірді дамыту үшін экологиялық бағдарланған инвестициялар мен технологияларды тарту үшін жағдай жасауды көздейді.

3. Проблеманың қазіргі жай-күйін талдау

Балқаш-Алакөл бассейнінің аумағы Балқаш көлі мен Алакөл ойысының бассейнін қамтиды және 500 мың шаршы километрден астамды, оның ішінде Қазақстан Республикасының шегінде - 415 мың шаршы километрді құрайды. Бассейннің ұзындығы батыстан шығысқа дейін 900 км-ден астам, ал солтүстіктен оңтүстікке дейін - 680 км (1 - сурет).

Әкімшілік тұрғыдан оған Алматы қаласы, Талдықорған, Қапшағай, Текелі қалаларымен бірге Алматы облысының 16 ауданы; Шығыс Қазақстан облысының Аягөз бен Үржар аудандары; Қарағанды облысының Балқаш қаласымен бірге Ақтоғай және Шет аудандары; Жамбыл облысының Қордай, Мойынқұм және Шу аудандары, сондай-ақ Қытай Халық Республикасы Шыңжан-Ұйғыр автономиялық ауданының солтүстік-батыс бөлігі кіреді.

Көлдің қоректенуі 80%-ға Іле өзені суының қойылуымен қамтамасыз етіледі. Орташа құрғақ және аз сулы жылдары су ресурстарының тапшылығы суды тұтынуды азайту қажеттілігін туғызды, көлдің деңгейі төмендеді (341 - 340,5 м-ге дейін), бұл өңірдегі экологиялық және оның салдарынан әлеуметтік-экономикалық көрсеткіштердің едәуір нашарлауына әкеп соқты.

Алдыңғы суы көп жылдар, сондай-ақ өндірістің құлдырауы көл деңгейін 341,5 м белгісіне дейін жеткізуге мүмкіндік берді, бірақ алдағы аз сулы кезең мен Қытай Халық Республикасында (бұдан әрі - ҚХР) экономикалық қызметтің өсуі экожүйені сақтау мен ресурстарды ұтымды пайдалану жөніндегі шұғыл шаралар қолдануды талап етеді.

3.1. Өңір қоршаған ортасының жай-күйі

Балқаш-Алакөл бассейнінің айрықша ерекшелігі орографиялық және климаттық бір текті еместігі, табиғи жағдайлардың әртүрлілігі болып табылады. Бассейннің солтүстігіндегі қуаң дала аймағының тар жолағы Солтүстік Балқаш маңының, Алакөл ойысының жартылай шөлейті және Балқаш көлінің оңтүстік жағалауынан Тянь-Шань мен Жоңғар Алатауының тау бөктеріне дейін жазылған шөлейтпен ауысады. Таулы сілемде табиғи жағдайлардың өзгеруі биіктік ландшафттық аймақтылыққа бағынады.

Сурет 1. Балқаш-Алакөл су бассейнінің сызбасы
(суретті қағаз мәтіннен қараңыз)

Бассейннің климаты күрт континенталды, бірақ бір текті емес, ол оның зор ендік ұзақтығы мен жер бедері құрылымының үлкен айырмашылықтарының нәтижесі. Атмосфералық жауын-шашын біркелкі түспейді. Жауын-шашын ең азы (жылына 150 мм шамасында) Балқаш көлінің жағалауына, ал ең көбі (жылына 1800 - 20000 мм) жоғары таулы аудандарға түседі.

Бассейннің оңтүстігінде, оңтүстік-шығысы мен шығысындағы биік таулы жоталар, солтүстігі мен батысындағы төмен таулар өзендер ағынының басты бағытын белгілейді

Өзендердің көпшілігі оңтүстік-шығыстан солтүстік-батысқа ағады.

Балқаш-Алакөл гидрографиялық бассейн өзендерінің жер үсті ағынының орта көпжылдық жылдық көлемі шамамен 26,5 текше километрді құрайды.

Бассейннің жер асты суларының жалпы болжамды қоры $17,4 \text{ км}^3$ құрайды, олардың ішінен барланып, пайдалану үшін бекітілгені $6,892 \text{ км}^3$.

2005 жылы Балқаш-Алакөл гидрографиялық бассейні бойынша жер үсті ағынның жалпы көлемі $28,2189 \text{ км}^3$. Балқаш-Алакөл бассейні су объектілерінен су алудың жалпы көлемі 2005 жылы $3559,194 \text{ млн. м}^3$, оның ішінде жер үсті көздерінен $3278,285 \text{ млн. м}^3$, жер асты көздерінен $268,851 \text{ млн. м}^3$ (оның ішінде $0,137 \text{ млн. м}^3$ шахталық-кен орындық су).

Жер үсті сулары. Балқаш-Алакөл бассейнінің аумағында 52 мыңнан астам өзен мен уақытша ағын сулар (өзендердің 90%-ға жуығы Балқаш көлінің бассейніне, қалғандары - Алакөл көлдерінің тобына жатады) және 24,3 мыңға жуық көл мен жасанды су қоймалары бар. Бассейн су қоймаларының жалпы акваториясы 22700 км^2 құрайды. Ең ірі су қоймалары Балқаш пен Алакөл көлдері болып табылады, олар екі дербес су бассейнін - Балқаш көлінің бассейні мен Алакөл көлдері тобының бассейнін құрайды.

Балқаш көліне бес тұрақты өзен ағады: Іле, Қаратал, Ақсу, Лепсі, Аягөз - олар Тянь-Шань таулы облыстарында және аздап Тарбағатай мен Шыңғыс Тау тауларында өз ағынын қалыптастырады. Іле өзені Батыс Балқашқа, қалған көлдері Шығыс Балқашқа ағып кіреді. Балқаш көлінің су беті көлемі $340,0 - 342,0 \text{ м}$ белгілерде $14120 - 18210 \text{ км}^2$ шегінде өзгереді, сол кезде су көлемі $72,2 - 106,0 \text{ км}^3$ құрайды.

- 3400 км^2 су айнасының сомалық көлемімен Алакөл тобының бассейніне 500-ден астам көл кіреді, олардың ішінде - Алакөл, Сасықкөл, Қошқаркөл, Жалаңашкөлдің үлесіне су айнасының жалпы көлемінен 95% және көлдердің осы тобының су қорының 95%-нан астамы ($61,6 \text{ млрд. км}^3$) келеді. Алакөл тобы өзендерінің басты салалары Тентек, Үржар, Қатынсу, Емел, Жаманты және Ырғайлы өзендері болып табылады.

Кіші және орта көлдер өнеркәсіпті, қалалар мен ауылды мекендердің халқын кепілді сумен қамтамасыз ету, сондай-ақ тұрақты суармалау үшін пайдалану мүмкін емес. Ірі көлдердің су қорлары оларды қоректендіретін көздермен қаралуы керек. Жалпы алғанда, кіші, орта және ірі көлдер табиғат қорғау маңызы бар объектілер ретінде қаралуы мүмкін. Өткен 30 жыл ішінде 16 көлдік жүйеден тек қана 5 көл қалды.

Жер асты сулары. Балқаш-Алакөл гидрографиялық бассейннің жер асты суларының болжамды ресурстары жылына $17,4 \text{ км}^3$, оның ішінде жер үсті ағындымен байланыста емес жылына $7,7 \text{ км}^3$ құрайды. $6,892 \text{ км}^3$ барланып және пайдалану үшін бекітілген. 2005 жылы жер асты көздерінен $271,909 \text{ млн. м}^3$, оларды ішінен

шахталық-кен орындық 1,921 млн. м³. Жер асты көздерден бас тоғанның жалпы санынан негізгі тұтынушы коммуналдық шаруашылық (63%), өнеркәсіп (20%), ауыл шаруашылығы (16%), әуіт шаруашылығы (1%) болып табылады. Бассейн аумағында ластануға негізінен аэрация аймағының геологиялық қимасындағы әзер өтетін түзілімдердің болмауы немесе кішкентай қуаттылығы себебінен әлсіз табиғи қорғанушылығы бар алғашқы сулы қат-қабат ұшырайды.

Жер асты сулардың үлкен қоры болғанда олардың пайдалануы әзірше шамалы және өңір сумен қамтамасыз етуде зор резервтерге ие.

Ағынды, шахталық-кен орындық және коллекторлық-кәріздеу сулары. Су қорына сондай-ақ, суармалау жер шаруашылығы, коммуналдық шаруашылық пен өнеркәсіптің ағынды және шахталық-кен орындық суларымен коллекторлық-кәріздеу ағынымен пайда болған қайтарма сулар да жатады. 1990 жылдың деңгейінде су бөлудің сомалық көлемі шамамен 3 км³ құрады, оның ішінде табиғи су көздеріне шамамен 1 км³ шартты-тазартылған су қайтарылды, қалған көлемі (2 км³) жинауыштар мен жердің төмен жерлеріне жеткізіліп, шашырап және жоғалып кеткен.

2000 жылға қарай, судың бас тоғандардың азаюымен қайтарылатын сулардың да көлемдері 0,5 км³-ге дейін төмендеді, оның ішінде табиғи су объектілеріне - 0,3 - 0,4 км³. Негізгі су қабылдағышқа пайда болатын ағындылардың 90%-на дейінгісі жататын, жер үсті су объектілері (өзендер, көлдер, су қоймалары) болып табылады.

Мұздықтар. Балқаш-Алакөл бассейнінің аумағында 2092 мұздық бар, жалпы аумағы 1756,5 км², мұздың көлемі - 100,2 км³, шоғырланған судың көлемі 90,1 км³ құрайды.

Мұздықтар, өңір экономикасының мұқтаждықтар үшін де, қоршаған орта үшін де қажетті ауа қабаттарынан су ресурстарын шоғырлана отырып, маңызды роль атқарады. Қазіргі уақытта мұздықтардың көлемі сел мен басқа да табиғи апаттарға әкеліп соғып, азайып барады. Мұздықтарды сақтау және қар-мұздық жамылғысына жүргізілетін мониторинг жөніндегі шаралар жер үсті ресурстарын ұтымды пайдалану жөніндегі шаралармен сүйемелдену керек: суды үнемдеу, ағындыны су қоймаларымен реттеу, қайтарма суларды неғұрлым толық пайдалану, ағындыны бассейнаралық қайта қайтару, жер асты суларын пайдалану.

Су ресурстарын пайдалану. Бассейн су ресурстарының негізгі тұтынушылары коммуналдық шаруашылық, өнеркәсіп пен энергетика, ауылдық елді мекендер мен мал шаруашылығы, суармалы егін шаруашылығы, балық шаруашылығы болып табылады. Суды тұтынбайтын, бірақ суды пайдаланатын салалар рекреациялық шаруашылықтар, су көлігі, гидроэнергетика болып табылады.

Есепке алынған су пайдаланушылардың талдауы олардың көпшілігі ауыл шаруашылық өнімін шығарушылар (68,9%), өнеркәсіп кәсіпорындары (13,1%) және тұрғын-үй коммуналдық шаруашылығы (10,0%) екендігін көрсетеді. Елде байқалған

жақсаруға байланысты (экономикалық, қаржылық) осы салаларда су пайдаланушылар санының және су тұтыну көлемінің одан әрі ұлғаюы мүмкін.

Бассейн бойынша пайдалану үшін таза судың жалпы алынуы 2005 жылы 3,55 км³, оның ішінде жер үсті көздерінен 3,29 км³, жер асты көздерінен - 0,26 км³ құрады.

1992-2005 жылдар кезеңіне Балқаш-Алакөл гидрографиялық бассейнінің су пайдаланушыларымен өзендер бассейніндегі бөлікте су ресурстардың жалпы алынуы 7,4-тен 3,5 км³ -ге дейін немесе 2 есе қысқартылды.

Алматы облысында 6,2-ден 3 км³ -ге дейін 2 есе қысқартылды және 2003 жылдан бастап тұрақтанды, Алматыда 21%-ға қысқартылды 0,35-ден 2,82 км³ -ге дейін, бірақ 2003 жылдан бастап су тұтынудың өсуі басталды.

Қарағанды облысында 0,18-ден 0,16 км³ -ге дейін қысқартылды (22%), ал 2004 жылдан бастап су тұтынудың ұлғаюы басталды.

Шығыс Қазақстан облысында 0,59-дан 0,94 км³ -ге дейін 6 еседен астам қысқартылды.

Жамбыл облысы бойынша 2000 жылдан кезеңде шамамен 2,02-ден 4,69 және 0,66 млн. м³ дейін қысқартылды.

Ағынды судың барлығы 106,609 млн. м³, оның ішінде суармалауға 24,62 млн. м³; коллекторлық-кәріздеуге барлығы 31,53 млн. м³; өнеркәсіптік мұқтаждықтарға 45,833 млн. м³; шаруашылық мұқтаждықтарға 4,626 млн. м³ пайдаланылды.

Айналым және қайталау-біртіндеп сумен қамтамасыз ету жүйесіндегі шығындар 451,260 млн. м³ -ге тең, бұл 2004 жылмен салыстырғанда 5%-ға көп. Қарағанды өңіріндегі өнеркәсіпте қайталау-біртіндеп сумен қамтамасыз ету ұлғайды, бұл жақсы көрсеткіш болып тұр.

Оған қарамастан су пайдаланудың жалпы көлемі экономика салалары бойынша 2001 жылдан бастап көбейе бастады: жылдар бойынша шамамен 2318,33 млн. м³ -ден 2478,581 млн. м³ -ге дейін, ұлғаю жылына 160,251 млн. м³ немесе 6,5%-ды құрайды.

1996-2005 жылғы кезең бойынша Балқаш-Алакөл бассейнінде тасымалдау кезіндегі судың ысырабы олардың ұлғаюының тұрақты үрдісі әсіресе, суармалау егін аудандарында байқалатындығын көрсетеді.

р / с N	Экономикалық өңірлер	Жылдар	Пайдаланған судың көлемі	Су пайдаланудың үрдісі
Барлығы	ТҮШ	Өнеркәсіп	Ауыл шаруашылығы	Балық шаруашылығы

1	Алматы облысы	2005	2040,93	30,701	70,621	1925,632	13,978	Ауыт-кумен ұлғаю
		2004	2277,19	28,572	72,021	2161,411	15,194	
		2003	1895,92	33,14	67,93	1780,85	11,0	
		2002	1905,52	33,488	55,444	1807,095	9,5	
		2001	1927,3	33,58	45,28	1823,9	24,47	
2	Алматы қаласы	2005	192,302	159,32	28,597	2,585	1,8	Тұрақ-ты ұлғаю
		2004	189,970	159,74	26,11	2,616	1,5	
		2003	172,01	124,53	43,23	3,25	1,00	
		2002	170,18	139,79	24,55	4,84	1,0	
		2001	174,47	137,16	32,38	4,69	0,24	
3	Қарағанды облысы	2005	159,373	10,11	148,424	0,839		Тұрақ-ты ұлғаю
		2004	164,007	10,26	152,698	1,049	-	
		2003	143,67	9,77	132,70	1,20	-	
		2002	140,07	9,11	129,76	1,2		
		2001	125,37	9,74	114,16	1,47		
4	Шығыс Қазақстан облысы	2005	85,379	2,792	0,703	81,884		Ұлғаю-дан азаюға дейін-гі ауытқуы
		2004	88,176	4,637	0,713	82,86	-	
		2003	66,92	1,13	0,50	65,69	-	
		2002	66,274	1,074	0,41	64,79		
		2001	91,26	0,57	0,44	90,25		
5	Жамбыл облысы	2005	0,595	0,505	0,09			Тұрақ-ты азаю
		2004	1,879	1,105	0,734	0,040	-	
		2003	4,50	3,81	0,65	0,04	-	
		2002	4,846	4,03	0,81	0,006		
		2001	-	-	-	-	-	

Алматы облысында 1996 жылдан 2005 жылдары аралығында ысыраптың көлемі 26-33% құрайды. 2005 жылы су алудың 3020,04 млн. м³ көлемінде, ысырабы 985,33 млн. м³ немесе 33%-ды құрайды. Алматы қаласының су жеткізетін құбырларындағы ысырап көзден алынған судың көлемінен 23-30% құрайды және 1996 жылдан 2005

жылға дейінгі кезеңде 14-28%-ға ұлғайды.

Судың тасымалдаған кездегі ысырап бойынша осындай жағдай су жеткізетін құбырлардың тозуы мен шаруашылықаралық суармалау каналдардың нашар техникалық жағдайы туралы куәландырады, олар күрделі жөндеу, қайта жандандыру және қосымша жабдықтау жөніндегі жұмыстарға мұқтаж болып тұр. Су ресурстарын тиімді пайдалану, өндірістік емес ысырапты қысқарту мәселесі шұғыл шешімін талап етеді.

Суармалы егін шаруашылығында жер үсті көздерден алынатын сулардың есепке алынуын су пайдаланушылар өздері жүргізеді. Бастапқы су пайдаланушылар есепке алуды, су алатын ғимараттардың оларды қазіргі заманғы тексеру мен аттестациялауға арналған есепке алудың қондырғылары мен аспаптарымен жабдықталуына мүдделі емес. Мұның барлығы мемлекеттік мүлік болып табылатын су ресурстарының ұрлануына ықпал етеді, олардың ұтымды және үнемді пайдалануына ынталандырмайды, алынған су үшін төлемдердің бюджетке толық түсуін қамтамасыз етпейді. Жер үсті су көздерінен алынатын суды есепке алу жөніндегі жағдайды қайта қарау қажет.

Су ресурстарының ластану проблемасы. Бассейн су объектілерінің негізгі лаस्ताушысы өнеркәсіптік объектілер ("Қазақмыс", Текелі қорғасын-мырыш комбинаты және т.б.), елді мекендердің коммуналдық-тұрмыстық шаруашылығы (негізінен қаланың) және ауыл шаруашылығы, атап айтқанда суармалы егін шаруашылығы болып табылады. Осыған байланысты бассейнің көптеген өзендерінің гидрологиялық режимі балық шаруашылығы, рекреация, ішу үшін нормативтік талаптарға сай келмейді, ал олардың ластанған ағындысы өзендік атыраулар мен Балқаш көлінің экологиялық жай-күйін нашарлатады.

Өнеркәсіп пен коммуналдық шаруашылықта ағынды суларды жер үсті көздері мен су қоймаларына төгудің 40-қа дейін орындары бар. Бұдан өзге, осы төгінділер жер асты сулардың кен орындарын да ластайды.

Жер үсті суларын негізгі лаस्ताушылар тобына сондай-ақ қалалар мен елді мекендер де жатады. Жер үсті суларын лаस्ताғыштардың ірі көздеріне Алматы қаласы жатады, ол "Водоканал" МКК арқылы Іле өзеніне 35,0 млн. м³ ағынды суларды жеткізеді.

Жер үсті болсын, жер асты суларын болсын ластайтын басты көздер - тыңайтқышқа толы коллекторлық-кәріздеу ағындысымен суармалы егін шаруашылығы болып табылады. Суармалы жерлер бассейнің барлық өзендері бойынша, олардың жағалауларында, таулы өзендерді шығаратын конустарында және Балқаш көліне ағатын өзендердің төменгі ағысында орналасқан.

Ауыл шаруашылығында коллекторлық-кәріздеу және төгінді суларды тазарту жөнінде ешқандай шара қолданылмайды, осы ағынды мен басқа да ағынды суларды өндірісте қайталап пайдалану да әзірше кең қолдау таппады. Ағын суды едәуір

ластайтын мал шаруашылығының ағындылары кейбір жерлерде ұйымдастырылмаған, еш жерде тазартылмайды, кәдеге жаратылмайды және пайдаланылмайды. Ауыл шаруашылығы кәсіпорындары жыл сайын 200 млн. м³ астам құрамында органикалық, азоты және өлшелмелі заттар бар коллекторлық-кәріздеу суларды жеткізеді.

Кіші өзендердің ластануы үлкен проблема болып тұр. Су қорғайтын аймақтағы өнеркәсіптік болсын, коммуналдық-тұрмыстық (оның ішінде жеке сектор объектілері, су мен жер төмен жерлеріндегі қоқыс үйінділері) және басқа да объектілердің өзенге ағынды суларының төгінділері де өзекті мәселе болып тұр.

Жер қоры. Балқаш-Алакөл бассейнінің шегінде барлық санаттардағы пайдаланушылар жерінің жалпы көлемі Қазақстан Республикасы Жер ресурстарын пайдалану агенттігінің деректері бойынша 34333 мың га, оның ішінде ауыл шаруашылық алқаптар 26593,82 мың га құрайды.

Ауыл шаруашылығы алқаптарының шамадан тыс көп көлемін жайылымдар - 24072,76 мың га немесе барлық жер көлемінің 90,5% алып жатыр. Соңғы жылдары жайылымдардың (0,3 мың га дейін) және суармалы жерлердің өнімділігі төмендеп кеткен. Ұлттық есептің мәліметіне қарағанда жердің тозу процесі барлық көлемінің 30% қамтылған. Ауыл шаруашылығына арналған жерлердің негізгі бөлігі шаруа қожалығына бекітілген.

3.2. Өңірдің әлеуметтік-экономикалық дамуының жай-күйі

Өнеркәсіп. Балқаш-Алакөл бассейнінің негізгі өнеркәсібі минералды-шикізаттар ресурстары болып табылады. Минералды шикізаттардың көп түрлілігі, соның ішінде мыс құрамды және полиметалды кендері, Балқаш-Алакөл бассейнін Қазақстанның өндірістік күштерін дамытушы басымды өңірлер қатарына қойды. Олардың базасында "Балқаш цветмет" ӨК және Текелі қорғасын-мырыш комбинаты қызмет етеді.

Өзге салалардан - Талдықорғандағы қорғасын аккумулятор зауыты, Қапшағай фосфор зауыты, Боролдай және Жансүгіров қант зауыттары.

Өңірдің өнеркәсіптік кешені қоршаған ортаға теріс әсер етеді. Оның қызметі қоршаған орта жағдайына, әсіресе су ресурстарының, жер және атмосфераның ластануына әсер етеді. Өнеркәсіпте және коммуналды шаруашылықта тұйық жүйені және айналмалы сумен қамтамасыз ету жүйесін қолдану деңгейі өте төмен; су тарту көлемі көп, соның ішінде қажетті тазалаусыз жүргізіледі. Жеке және жалпы жүйелік болсын тазалау имараттарының қуаттылығы ағынды су көлеміне сәйкес емес, тазалау сапасыз жүргізіледі, көбінесе өзендер мен су қоймаларына тазаланбаған су төгіледі.

Сондай-ақ, өнеркәсіпте таза суды қолдану көлемінің төмендегені байқалады. Солай, Алматы облысында 1%, Қарағанды облысында 8%, Шығыс Қазақстан облысында 2%, Жамбыл облысында 69% су тұтынушылар есебінен төмендеу болды.

Алматы қаласында су тұтыну 1%-ға көтерілді. 2004 жылмен салыстырғанда

Қарағанды облысында өндірістік қажеттілікке, "Балқашцветмет" айналмалы және қайталама сумен қамтамасыз етумен қолдануының көбею есебінен таза су 13%-ға аз алынған. "Балқашцветмет" ӨҰ жақсы көрсеткіш көрсетіп, 2005 жылы Балқаш көлінен таза суды пайдаланбады. Соңғы бес жылдағы "Балқашцветмет" ӨҰ-ның су тұтынуын талдай келе, 38% айналмалы-қайталама сумен қамтамасыз етудің көбейгенін көреміз.

Айналмалы сумен қамтамасыз ету, әсіресе өнеркәсіпте, су ресурстарын үнемдеуде маңызды резерв болып табылады. Оны су шаруашылығына енгізу кезінде шаруашылықтың су алу қажеттілігін 25-30 есе төмендетеді, яғни пайдаланған суды т о г у д е а з а я д ы .

Бұдан өзге, шамамен қырық жыл бойы Балқаш өзенінің экожүйесі және жақын аумақтардың экологиялық қолайсыздығына Сарышаған әскери полигонының (полигонның жалпы көлемі 81,2 мың шаршы метр), сонымен бірге бассейнде - 49,2 мың шаршы метр, қызметі ықпал етеді. Өзеннің экожүйесіне өзен жағалауына электр стансасын салу жобасын іске асыру да, сонымен қатар Іле өзені атырауындағы Төменгі Іле көмір бұрғылау кен орындарын игеру де үлкен қауіп-қатер төндіруі мүмкін.

Ауыл шаруашылығы. Өңірде соңғы жылдары суармалы жерлер көлемі қысқарып кетті және олардың өнімділігі төмендеп кетті. Шөлейт жайылымдардың тозуы және су басқан жайылымдар көлемі азаюы байқалады. Сонымен бірге, Балқаш-Алакөл бассейнінде суармалы егін шаруашылығы суды көп қажетсінетін, бассейннің экологиялық жағдайына әсер ететін сала болып табылады. Бассейнде су шаруашылығы имараттарында алдын алу, жөндеу-қалпына келтіру жұмыстары шұғыл қысқарды және толық тоқтатылды. Ішкі шаруашылық торап иесіз қалды, суармалы жерлерге көптеген өз бетімен қожалық етіп отырған су пайдаланушы субъектілердің пайда болуы ішкі шаруашылық торабын пайдалану жүйесіне іріткі салуға әкеліп соғады.

1992-2005 жыл аралығында ауыл шаруашылығының су алуына талдау 6,2-ден 2,9 км³ -ге немесе 2,5 есе қысқарғанын көрсетеді. Әлеуметтік-экономикалық жағдайдың нашарлауымен ірі суармалау массивтері істен шыққан, суармалы жерлерде өнімділік төмен. Пайдаланудың нашар деңгейінен су басқан жайылымдар көлемі азайған, онымен бірге мал басы тез арада азайып кетті.

1992 жылдан 2005 жыл аралығында тұрақты суармалау көлемі 663,4-тан 443,963 мың гектарға немесе 34% қысқарған, тұрақты суармалы жерлерге су алу 5804,05-тен 2974,189 млн. м³ немесе 49-51% пайызға қысқарған, жалпы суармалау көлемі 663,4-тен 443,711 мың гектарға немесе 34% қысқарған.

Суармалы егін шаруашылығына реформа - суармалы жерлерде шаруашылық етуші субъектілердің әр түрлі көптеген түрлерінің шығуымен, егін себудің құрылымдарын қайта профилдеумен, ауыспалы егіс жүйесін жүргізудің бұзылуымен, суды пайдаланудың нарықтық тетігін енгізумен байланысты.

Егер бұрын суармалы жерлерде көбінесе масақты, жемшөп, күріш, дәнге арналған

жүгері, көп жылдық шөптер өсірілсе, соңғы жылдары техникалық дақылдардың - қант қызылшасы, қытай бұршақ, темекі, күнбағыстың - көбеюі байқалады.

1992 жылдан 2002 жыл аралығында суармалау жүйесінің пайдалы әсер коэффициенті 0,75-тен 0,64-ке дейін төмендеді, ал 2003 жылдан 0,66-ға дейін көбейді. Суармалау нормасы 6295-тен 4518 м³ /гектарға төмендеді.

- 2005 жылы 2004 жылмен салыстырғанда қытай бұршақ, қант қызылшасы, күріш, масақты дақылдар, көкөністер сияқты ауыл шаруашылығы дақылдары орташа 10-12% көбейді. Солай, соңғы жылдары суарған жерлердің берерінде жақсы өзгерістер байқалады, бұлар экономиканың тұрақтылығы және тауар өндірушілерді қаржыландырудың ұлғаюымен ескеріледі.

Ауыл шаруашылығын сумен қамтамасыз ету 12 мыңнан астам халқы санымен ауылдық елді мекендерді қамтиды.

Ауыл халқы тұрғындарының саны 100-ден 5000-ға дейінгі және одан да астам адамы бар екі жүзден астам елді мекендерге орналасқан, тұрғындарының саны 1 мың адамнан асатын елді мекендер (40% шамасында) басымдыққа ие.

Бассейннің ауыл халқының сумен қамтамасыз ету көздері жер үсті және жер асты сулары болып табылады.

Ауылдық елді мекендерде су құбырының ұзындығы 2214 км астам құрайды. Су құбырының техникалық жағдайы қанағаттанарлықсыз жағдайда, олардың тозушылығы шамамен 70 - 80 % құрайды.

Құбырлардың көбінің қызмет мерзімі өтіп кеткен, бұл жиі жарылулар мен апатты жағдайларға, қызметтердің қымбаттауына әкеліп соғады. Кейбір жағдайларда халықтар санитарлық нормаға сәйкес емес суды ауыз су үшін пайдаланады.

Ауылды елді мекендерде, сумен қамтамасыз ету жүйесін толық пайдаланатын ауылдық шаруашылық ететін субъектілер жоқ. Бюджеттен дотациясыз ауылдық жерлерде су құбырлары қызмет ете алмайды.

Бассейнде балық шаруашылығы негізінен Балқаш көлінде және жартылай Іле өзенінде шоғырланған. Қалған тоғандар балық өнімін өндіруде маңызы жоқ. Су қоймалары, Қапшағайдан өзге, балық өндіру өнеркәсібі жоқ. Алматы облысында Іле және Еңбекші қазақ аудандарында орналасқан тауарлы балықтарды өсіру жөніндегі кіші тоғандық шаруашылықтар бар. 2001 жылдан 2005 жыл аралығындағы балық аулау көрсеткішінің төмендеуін талдау балық шаруашылығындағы тоғандарды ылғалдатуға су пайдаланудың жылдан жылға қысқаруынан екендігін көрсетеді. Әлеуметтік-экономикалық жағдай, жемшөптің қымбаттауы, су сапасының, күріш себудің төмендеуі, балыққа тән емес әр түрлерін енгізу балық ресурстарының едәуір төмендеуіне әкеліп соқты.

Энергетика. Бассейнде 14 гидроэлектрстанциясы бар (бұдан әрі - ГЭС). Едәуір ірі гидроэлектр станциясы Қапшағай ГЭС болып табылады. Соңғы жылдардың талдауы

көрсеткендей Қапшағай ГЭС электр энергиясын өндіруге су шығыны суы көп жылдары, 2004 жылдан бастап су шығыны азая бастағанын көрсетеді. Электр энергиясын өндіру болашақта Іле өзені бойынша ҚХР-нан келетін сулардан тәуелді болады.

Қапшағай су қоймасынан жіберілу режимінің ұдайы бұзылуына, энергетикалық төгінділердің ұлғаюына байланысты Ақдала сілемдерінің суарылатын жерлеріндегі су қақпалары ауданында Іле өзені жағалауының шайылуы мен бұзылуына әкеп соқты. Шайылу процесінің нәтижесінде атырауда бірқатар тармақ лайланып қалды, және өзен жүйесі тозады. Атырау тармақтарын тазалау және арна реттеу жұмыстары, ауылшаруашылық және экожүйелік мүддесін ескере отырып, ГЭС режимін оңтайландыру жөніндегі шұғыл шаралар қажет. Жер үсті ағындылары су ресурстарын қысқартуды күту жағдайында Қапшағай су қоймасынан Балқаш көліне жіберудің су қорғаушы компенсациялық режимін, сонымен қатар Құланбас мерзімді ағын контррегуляторының имаратын жүргізу қажет.

2004 жылдың басында жылу энергетикасында су көлемінің ұлғаюы, жаңа турбоагрегат іске қосылған Балқаш ТЭЦ-те болды. 2005 жылы Төменгі Тоқырау кен орынынан аз ғана су алып айналма және қайталама суда жұмыс істейтін мырыш зауыты өндірістік сатыға қосылды. "Балқашцветмет" ӨҰ айналмалы сумен қамтамасыз ету есебінен күкіртқышқыл өндірісін енгізуді жоспарлап отыр. Шығыс Қазақстан облысы Ақтоғай станциясынан алыс емес жерде Балқаш тау-кен-металлургия комбинаты үшін жаңа мыс кен орыны өңделетін болады.

Электр энергиясын өндіру бойынша Балқаш ТЭЦ-нің шартты таза суды қолдануы 2001 жылдан 2005 жыл аралығында 167-ден 171 м³ /МВт дейін ұлғайған. Осы мерзім аралығында жылу энергиясын өндіруге біртіндеп пайдаланылған судың шартты су қолдануы 12,8-ден 13,9 м³ /Гкал өскен.

Коммуналды шаруашылық инфраструктураның жоғары тозығымен сипатталады. Кәсіпорындарда құралдардың жалпы тозығы 40-60 пайызға дейін жетеді, едәуір тозық елді мекендердің энергия желілері мен су жүргізетін канализациялық желілерде байқалады. Бірқатар елді мекендерде орталықтандырылған сумен қамтамасыз ету жүйесі мүлдем жоқ немесе жағдайы қанағаттанарлық емес. Орташа есеппен су құбыры арқылы сумен тұрғындардың 70-75 пайызы қамтамасыз етіледі. Қалалық су құбырларының 70 пайызы тозығы жеткен, бұл апат және едәуір су шығынына әкеп соғады. Желідегі су шығыны 30 және одан да көп пайызға жетеді. Көптеген кенттер мен ауылдардың канализациялары жоқ. Су шаруашылығының жағдайы ең төмен қанағаттанарлықсыз болып тұр. Бөгеттер, су тораптары мен өзге де имараттардың на шар техникалық жағдайы.

Рекреациондық инфрақұрылымның нашар дамуы. Рекреациондық инфрақұрылымдардың көптеген объектілері кеңес дәуірінде салынған, өте тозған және халықаралық стандарттарға жауап бермейді.

Алматы және Талдықорған қалаларындағы өндірістік кәсіпорындар мен автожуғыштардағы техникалық қажеттілікке қолданылатын ішетін судың сапасы үлкен алаңдатушылықты туғызады. Көптеген автожуғыштарда айналмалы сумен қамтамасыз ету жүйесі бар, бірақ олар оны қолданбайды, себебі электр энергиясы қымбат. Ішу сапалы суды шаруашылық-ішуге сумен қамтамасыз етуге байланысты емес қажеттілікке пайдаланатын кәсіпорындар үшін жоғары тарифтер қондыру қажет.

Әлеуметтік сала. Аймақтың тұрғындарының демографиялық жағдайы мен денсаулығы үлкен алаңдатушылықты туғызады. Аймақта өмір ұзақтығының функциясы ретінде өлшенетін өмір сапасы, халықтың әл-ауқаты және қоршаған ортаның жағдайы қажетті деңгейде емес. Бұл - әлеуметтік саласы кенже дамыған ауылдық аудандарға, сонымен қатар қоршаған ортаға антропогенді қысымы мол қала аймақтарына да байланысты. Демографиялық көрсеткіштерді ықшамдау, тұрғындардың науқастану көрсеткіштерін төмендету қажет. Санитарлық жағдай, тұрғындардың едәуір бөлігінің физиологиялық толыққанды ішетін су ресурстарына қолжетімділігінің жоқтығы үлкен алаңдатушылықты туғызады. Балқаш-Алакөл бассейнінің орнықты дамуы - нақты мақсатты құру негізінде экономикалық, экологиялық және әлеуметтік факторлардың балансын, даму параметрлерін және нәтижелер мониторингін жобалауды қамтамасыз етуде болуы керек.

3.3. Траншекаралық сипаттағы проблемалар

Траншекаралық проблемалар мен бассейндік басқарудың жеткілікті оң шешімді халықаралық тәжірибе бар. Ұлы өзендер (АҚШ), Онтарио (АҚШ және Канада), Тенеси көлі бассейнінің корпорациясы, Бива көлінің (Жапония) Франциядағы бассейндік басқаруы және өзге де бассейндік басқару нәтижелері, әлеуметтік-экономикалық және экологиялық проблемаларды кешенді шешудің тексерілген тетігі болып табылады, ортақ мақсат маңайына әртүрлі топтардың мүдделерін интеграциялауға және оларға жету үшін күш-жігер мен ресурстарды біріктіруге мүмкіндік береді. Көптеген дамыған елдерде қоғамды топтастыру және экономикалық даму үшін дәл осы бассейндік бағдарламалар негіз болып табылды.

ҚХР-дың аумағы 70% дейін өзендік ағын қалыптасатын, Іле өзендік трансшекаралық көлемнің шамамен 18% пайызын алып жатыр (60 мың км²). Осыған сәйкес Қазақстан шегінде бассейн көлемінің 80% (268 мың км²) бар және ағынның 30% қалыптасады. Шартты-табиғи мезгіл аралығында Іле өзені ағынының жиынтық шығыны ҚХР-да бассейннің жалпы ағынынан 20%, Қазақстанда - шамамен 30% құрайды, шамамен өзен ағынының жартысы Балқаш өзеніне құйылады. Судың органикамен, мұнай өнімдерімен және өзге де заттармен ластануы байқалады.

Іле өзенінен Қытай тарапынан мөлшерден тыс су алу қатері, өңірдің дамуы үшін қосымша тәуекел факторы болып табылады. Бұл өзеннен 10-15% су алу, мамандардың

пікірі бойынша, Балқаштың қайырлануы мен тұздалуына, Аралға ұқсас Экологиялық апатқа, байыпты әлеуметтік-экономикалық зардаптарға әкеп соғады.

Бассейндегі су балансының орнықтылығы, Қытай аймағынан, сонымен қатар жартылай Қырғызстан аймағынан келетін суға тәуелді екендігін ескерсек, суды әділ бөлу және барлық бассейн елдерімен қабылданған орнықты даму жөніндегі міндеттер негізінде, экожүйені сақтау туралы халықаралық көптарапты келісім қажет.

Аумақтық даму стратегиясында ескерілгендей бассейн аумағы орта-азиялық өңірде ішкі өңірлік экологиялық және экономикалық байланыстарын ықпалдастыруда, капитал мен инвестицияларды тартуда, орта-азиялық рынокқа бағытталған экологиялық таза өндірістерді орналастыруда, халықаралық деңгейде қызмет көрсетуде маңызды роль атқара алады, сонымен қатар маңызды байланыстырушы буын, өзара әрекет ететін еуропалық, азия-тынық мұхит және оңтүстік азиялық даму бағдарламасының трансконтинентті көпір функциясын орындай алады.

Өңірдің географиялық орналасуы халықаралық серіктестердің, еуропалық одақтың тек қана жүктерді тасымалдаудан пайдасын ғана пайдалану емес, еуразиялық кеңістікте экологиялық және сауда-экономикалық ықпалдастықтың қалыптасу процестеріне болашақта қатысу қызығушылығын алдын ала анықтайды. Траншекаралық проблемаларды шешуге, сонымен қатар технологиялар мен инвестициялар тартуға ықпал ететін халықаралық серіктестер Бағдарламаларының басымды бағыттарын қатыстыру қажет.

3.4. Бассейнді басқару проблемалары

Басты проблема - бассейнде қызмет етіп отырған басқару жүйесінің кемшіліктері болып табылады. Қазақстан Республикасының аумақтық даму Стратегиясында белгіленгендей "аймақтық дамуда сақталған сәйкессіздікті және жаңа перспективалық міндеттерді ескере отырып аумақтың даму мәселелері орталық және жергілікті дәрежедегі тиімді үйлестірушілікті талап етеді". "Өңірлік жобалаумен, маңызды табиғи ресурстар және инфрақұрылымдарды пайдаланудың салалық схемасымен өзара байланыста болатын, елдің кеңістіктік ұйымдарының моделі қалыптаспаған. Көршілес әкімшілік-аумақтық бірліктердің (облыстар, аудандар, қалалар мен ауылдар), трансөңірлік процестер мүдделерінің үйлестіру құралдары (тетіктер) жоқ". Мемлекеттік органның суды басқаруда қажетті мәртебесі және өкілеттігінің жоқтығы, Бассейндік су шаруашылық басқармалар мен облыстық "Водхоздардың" жұмысындағы параллелизм, бірқатар су шаруашылық объектілерін коммуналды немесе акционерлік меншіліктікке берілуі: кейбір "Водхоздардың" коммуналды шаруашылық жүйесіне көшуі - мұның бәрі, егер жалпы экономикалық кризиске байланысты туған су тұтынудың едәуір төмендеуі, суы көп жылдар болмаса, Аралға ұқсас экологиялық кризиске әкеп соғуы мүмкін еді.

Фрагментарлы өкілеттік және қысқа мерзімді мүдделілік бассейнің аталған проблемаларын шешуіне мүмкіндік бермейді, қызмет етіп отырған үйлесімдік тетігі ведомствоаралық және халықаралық қарама-қайшылықтың келісімге келуіне ықпал е т п е й д і .

Басқарудың қажетті аясын қалыптастыру, барлық мүдделі тараптарды қатыстыру, жалпы мақсаттарды өндіру және қажетті инвестицияларды тарту - Бағдарламаның іске асыру шарттары мен бірінші кезектегі шаралары болып табылады.

Басқару жүйесі тұрғындар мен бассейнің санитарлық және экожүйелік қажеттілігін қамтамасыз ететін су режимінің тұрақтануы мен су сапасын жақсартуға ықпал етуі керек. Басқару әдісін оңтайландыруға бассейнде су сапасының мақсатты көрсеткіштерін кезеңмен қондыру және аграрлы, коммуналды және өнеркәсіптік секторларда суды пайдалануды ұтымды ету жолымен қол жеткізу керек.

Орта мерзімді немесе ұзақ мерзімді шұғыл мақсатты көрсеткіштер технологиялық нормативтер, жоспарланатын бюджеттік қаражаттар көлемі, бюджеттік қоса қаржыландыру кестесі, даму институттарының қатысу, қоршаған ортаны ластағаны үшін төлемақылар мен айыппұлдар ставкасы және өзге реттеу құралдары негізінде төгінділерді шектеу әдістемесімен тұтас пакетте Қазақстан Республикасы Үкіметіне б е к і т у г е б е р і л у і қ а ж е т .

Бассейн және оның учаскесі үшін мақсатты көрсеткіш ретінде мыналар қолданыла а л а д ы :

су тасуының тиімді режимін қадағалау кезінде, Балқаш көлінің қазіргі белгісінде (341,5м) су деңгейін ұстап тұру үшін жеткілікті көлемде экологиялық ағынды қ а м т а м а с ы з е т у .

Басымды ластаушы заттар: мыс, қорғасын, фенол, пестицидтер, органикалық заттар мен мұнай өнімдері жөніндегі санитарлық талаптарға сәйкес, бассейнің проблемалық учаскесінде және Балқаш көлінің су сапасына кезегіндегі жету.

Бассейндегі судың мақсатты көрсеткіштері, индикаторлар мен жоғары дәрежедегі көрсеткіштерде, атап айтқанда - Қазақстан Республикасының орнықты дамуының 2007-2024 жылдарға арналған тұжырымдамасында, Қазақстан Республикасының Президенті мен Үкіметімен қондырылған өзге де бағдарламалары мен стратегиялық құжаттарға сәйкес болуы және орындалуын қамтамасыз етуі қажет. Олар бір уақытта өкілетті орган реттеу қызметінің тиімділік индикаторы ретінде пайдаланылады.

Олардың экономикалық маңыздылығын ескере отырып, бассейндерді басқару құралдарының пакетін әзірлеу сапасына жоғары талаптар қойылады. Осыған байланысты әдістемелік әзірлемелер мен стратегиялық жоспарлаудың тұрақты қызмет ететін техникалық үйлесімдік тобын ұйымдастыру қажет.

4. Бағдарламаның мақсаты мен міндеттері

Бағдарлама мақсаты. Бассейннің орнықты дамуын қамтамасыз ету және экожүйелік басқаруды қалыптастыру мен инвестиция және экологиялық таза технологияларды енгізу жөнінде қолайлы жағдай құру негізінде өңір халқының өмір сүру ортасын сақтау

Бағдарламаның **негізгі міндеті** болып мыналар табылады:
өңірдің ресурстық (жер, су, рекреациондық) әлеуетін тиімді пайдалану;
бассейн негізінде қазіргі заманғы аумақтық ұйымдастыру моделдерін енгізу және экологиялық бағытталған бизнесті жүргізу;
әлеуметтік-демографиялық жағдайды және тұрғындар денсаулығын алдын алу шаралары мен қауіп-қатерлерді төмендету жолдарымен жақсарту;
экожүйені сақтауды, экономикалық қызметті қолдайтын және адамдық капиталды дамытуды қамтамасыз ететін инфрақұрылымдарды дамыту;
іскери және инвестициялық климатты құру, жаңашылдықтарды ынталандыру, таза технологиялар және орнықты өндіру мен тұтыну моделдерін жетілдіру және енгізу үшін жағдай жасау;
табиғатты тиімді пайдалану және халықаралық нормалармен, конвенциялармен және келісімдермен үйлесімдік саласында ұлттық заңнаманы жетілдіру;
инфрақұрылымдық жобаларды қаржыландырудың жаңа тетіктерін енгізу және коммуналды, табиғат қорғау және көлік-коммуникациялық инфрақұрылым объектілерін ұстап тұру.

5. Бағдарламаны іске асырудың негізгі бағыты мен тетігі

Бұдан бұрын қалыптасқан әдістерді жоспарлау тәжірибесіне қарағанда, тиімді аумақтық ұйымдастыру, табиғи, экономикалық және еңбек ресурстарын, өңірдің географиялық жағдайын тиімді пайдалану үшін қолайлы орта құру міндеті тұр.

Бассейннің трансшекаралық сипатынан қарағанда, көрші мемлекеттер тарапынан бұдан әрі су алу және ластауының алдын алу үшін, балық шаруашылығы, ауыл шаруашылығы, туризм және өзге де судың саны мен сапасының параметрлерін сақтау және жақсартуға мүдделі салаларда біріккен инвестициялық бағдарламалар және жобаларды қалыптастыруға ерекше көңіл бөлінеді.

Жалпы, қалыптастыратын бассейндік басқару жүйесі өңірдің әкімшілік-аумақтық ұйымдастыру мен аумақтың жоспарлау жүйесін бұдан әрі жетілдіру параметрлерін береді.

Еуропа мен Азия арасындағы көпір ретінде бассейн аумағын пайдалануда Еуропалық елдердің мүддесін қолдану қажет. Қолданыстағы экология және орнықты даму жөніндегі жалпы еуропалық бағдарламалар, қалыптасып жатқан коммуникациялық дәліздер өңірлік және жаһандық нарықта өңірді интеграциялауға да, экологиялық таза технологиялар мен инвестицияларды тартуға да ықпал етуі керек.

Капиталды көп қажетсінетін инфрақұрылымдық жобаларға, бюджеттік қаржыландырумен қатар, Бағдарламаның ірі инвестициялық жобасын іске асыру формасы мемлекеттік-жеке әріптестік болып табылады. Сонымен бірге мемлекеттік-жеке әріптестік жолымен жүзеге асыру лайықты болатын іске асырылатын стратегиялық маңызды басымды инфрақұрылымдық жобалар тізбесі белгіленетін болады.

5.1. Қоршаған ортаның жағдайын жақсарту

Су ресурстарын ұтымды қолдану және оларды ластанудан сақтау проблемасын шешу үшін келесі іс-шаралар қарастырылады:

су объектілерінің мониторинг жүйесін дамыту және оларды қолдануда мемлекеттік бақылаудың тиімділігін арттыру;

Балқаш-Алакөл бассейнінің су көздеріндегі су қорғау аймақтарын жайластыру; жер беті сулары ресурстарының күтілетін өзгерістері жағдайында Балқаш-Алакөл бассейнінің табиғи-шаруашылық жүйесінің гидроэкологиялық қауіпсіздігін қамтамасыз ету;

шекаралас мемлекеттермен су алу көлемін ескере отырып трансшекаралық су ағынының болжамы;

экожүйенің орнықтылығын қамтамасыз етуді ескере отырып Алакөл-Сасықкөл көлінің жүйесіндегі су айдыны деңгейінің режимін оңтайландыру;

Ағын және коллекторлық-дренаждық суды тиімді тазалау және суландыруға қайталама қолдану жөніндегі ұсыныстарды дайындау.

Жайылымдар мен егістік жерлердің тозуын төмендету үшін жер ресурстарын қорғау жөніндегі шаралар қарастырылады:

топырақ, шаруашылыққа арналған жерлерді қорғау және адамның шаруашылық және өндірістік қызметіне байланысты бұзылған жерлерді қалпына келтіру;

жел эрозиясының алдын алу үшін топырақ сақтаушы егіншіліктің аймақтық жүйесін енгізу;

агротехникалық, орманды жақсарту, гидротехникалық және ұйымдастырушылық-шаруашылық іс-шараларын қоса, өсімдіктерді сақтау құралдарының топыраққа теріс әсер етуін төмендету;

жаңа жер қатынастарының жағдайында Балқаш-Алакөл табиғи-шаруашылық жүйесін жер пайдалану және жер құрылғы жүйесін ұйымдастыруда ландшафты-экологиялық талаптарды әзірлеу.

Атмосфераға зиянды заттардың шығарындысын қысқарту үшін мыналар қарастырылады:

металлургия, жылу энергетикасы, өнеркәсіп және тау-кен өндіру саласындағы объектілерінде өндіріс және тазалау имараттарының экологиялық таза

технологияларын енгізу жөніндегі ұсыныстарды дайындау;
жаңғыртылатын және дәстүрлі емес энергия көздерін пайдалану жөніндегі
ұсыныстарды дайындау.

**өнеркәсіптік және тұтыну қалдықтарының жинақталу деңгейін төмендету үшін
мыналар қажет:**

Балқаш-Алакөл бассейні кәсіпорындарында өнеркәсіптік және тұрмыстық
қалдықтарды басқару және оларды қайталама қайта өңдеу жөніндегі ұсыныстарды
дайындау;

өнеркәсіп, тұтыну және коммуналды-тұрмыстық қалдықтарды қайта өңдеу
жөніндегі технологиялық желіні құру;

жер үсті және жер асты суларына өнеркәсіптік қалдықтар (қалдық сақтауыш,
гидрошлак үйінділері, күл үйінділері, жинақтағыш-тоғандар, тұндырмалар, тау
жыныстарының үйінділері) көптеген жинақтағышының әсерін бейтараптандыру.

**Ескерту. 5.1-кіші бөлімге өзгерту енгізілді - ҚР Үкіметінің 2008.07.30. N 723
Қаулысымен.**

5.2 Орнықты экологиялық-экономикалық қызметті дамыту

Коммуналды шаруашылықты жетілдіру үшін қайта қалпына келтіру, техникалық
қайта жарақтандыру мен имараттар және су құбырларының торабын, бассейнде қала
және қалалық кенттерде канализация және тазалау имараттарын салу, осы өңірлерде
өнеркәсіптік кәсіпорындар мен коммуналды объектілердің тазалау имараттарын
кеңейту және жұмыс технологияларын жетілдіруге мыналар қажет:

су және санитария жөніндегі мыңжылдықты дамыту мақсаттарына жету саласында
Қазақстан Республикасында қолданыстағы немесе жоспарланған инвестициялық
жобаларға талдау және бағалау жүргізу;

бассейнді дамытудың ұзақ мерзімді бағдарламасына қосу үшін инвестициялық
жобалар тізбесін әзірлеу.

Өнеркәсіптік уытты қалдықтарды қауіпсіз жинақтау, сақтау, қайта өңдеу және
пайдалану процесін реттеу мақсатында қатты және сұйық өнеркәсіптік қалдықтарды
қайта өңдеу жөніндегі зауыттар салу қажет.

Ауыл шаруашылығы саласында келесі проблемаларды шешу болжанады:

Балқаш-Алакөл бассейнінде ауылшаруашылық дақылдар үшін суармалау және су
бөлу нормаларын төмендету жөніндегі ұсыныстар дайындау;

ауыл шаруашылығы өнімдерінің қауіпсіздігі мен сапасына Балқаш-Алакөл бассейні
экологиялық жағдайының әсер етуіне бағалау жүргізу;

су алуда балық сақтауыш құрылғы жұмысының тиімділігін көтеру жөніндегі
ұсыныстарды дайындау;

Балқаш-Алакөл өңірінде ауылшаруашылық өнімдерін қайта өңдеу жөніндегі

кәсіпорындарды дамыту және орналастыру жөніндегі ұсыныстарды дайындау.

Ескерту. 5.2-кіші бөлімге өзгерту енгізілді - ҚР Үкіметінің 2008.07.30. N 723 Қаулысымен.

5.3 Әлеуметтік-демографиялық жағдай мен халықтар денсаулығын жақсарту

Балқаш-Алакөл өңірі - қоршаған ортаның сапасын және тұрақтылығын жақсартуға кешенді тұрғы негізінде орнықты әлеуметтік-демографиялық дамыту және халықтар денсаулығын жақсарту саясатын іске асырудың алғашқы тиімді мысалы болуы керек.

Демографиялық көрсеткіштерді жақсарту - жалпы және сәби өлімін төмендету, фертильді және туу көрсеткішін тұрақтандыру - келесі негізгі шаралар есебінен қол ж е т к і з у к е р е к :

Балқаш-Алакөл бассейнінде халықтар денсаулығының төмендеу тенденциясына антропогендік факторлардың әсерін зерттеу және бағалау;

Балқаш-Алакөл бассейні өңірінде экологиялық-шарттылық патологияның алдын алу және терапия.

5.4. Орнықты халықаралық ынтымақтастық және трансшекаралық проблемаларды шешуін қамтамасыз ету

Трансшекаралық су объектілерінің өзара қарым-қатынастары саласында халықаралық-құқықтық реттеу тиімділігін көтеру бассейнің маңызды проблемаларының бірі болып табылады. Өңірде орнықты әлеуметтік-экономикалық даму және тұрақты экожүйені құру негізі - Қазақстан Республикасы, Қытай Халық Республикасы арасында келісілген, ортақ стратегияны дамыту мен орындауды реттейтін елдердің заңдылық міндеттері бар, су ресурстарын реттеу, басқару және қолдану үшін халықаралық келісім-шарттың бар болуы қажет.

Балқаш-Алакөл бассейндік кеңесі мүшелері арасында екі және көп тарапты Бассейндік келісім жобасын әзірлеу және келісу.

Бассейннің экожүйесін қолдау және сақтау үшін табиғатты тиімді пайдалану саласында ұлттық заңнаманы үйлестіру мәселесін халықаралық конференцияларда талқылау және ақпаратпен алмасу қажет.

5.5. Бассейнді басқару жүйесін құру

Институционалды негіздер. Аумақтық даму, аумақты дамытуды қаржыландыру мәселелерінде үйлестіру, өңіраралық және салааралық өзара қызмет етуді қамтамасыз ету мақсатында, орнықты даму саласында өкілетті органды белгілеу жөніндегі мәселе қ а р а с т ы р ы л у ы қ а ж е т .

"Бассейндік басқару органы туралы ереже" жобасына халықаралық сараптама

өткізумен бассейндік қағида бойынша экожүйелік басқаруды енгізу мүмкіндігін
п ы с ы қ т а у .

Нормативті құқықтық және әдістемелік негіз. Ысырапты, тиімсіз табиғат пайдаланудың алдын алу мақсатында бірқатар нормативті құқықтық және әдістемелік құжаттарды әзірлеу және қабылдау:

Балқаш-Алакөл бассейнін дамыту сценарийін бағалау үшін орнықты дамудың бассейндік және салалық индикаторлар жүйесін;

Отандық өндірушілердің ISO-9000 және ISO-14000 сериялы халықаралық стандарттарға көшуін ынталандыру жолымен экологиялық стандарттау және нормалау институтын нығайту.

Басқарудың қазақстандық тәжірибесіне бассейндік басқару және инвестициялық саясат әдісімен байланысқан техникалық нормалау негізінде, су бассейндерінің экологиялық жағдайының кезеңдік мақсатты көрсеткіштерінің әдістемесін және төгінділерді нормалау әдістерін және инвестицияларды жоспарлауды енгізу қажет. Су сапасын жақсартуға халықаралық нормаларды ескере отырып, жаңа стандарттарды (су объектісіне шартты-рұқсатты әсер ету) енгізуді қажет.

Бассейнді экожүйелік басқаруда ғылыми-техникалық және ақпараттық қамтамасыз ету. Өңірде қоршаған ортаны қорғау, су ортасының ластануы адам және ауылшаруашылық жануарлар ағзасына әсер етуін бағалау, ақпараттың сенімділігі, нақтылығы және анықтылығына бақылау әдісі енгізіледі. Барлық табиғат пайдаланушыларды бірыңғай ақпараттық жүйемен қамту - міндетті шарт болып табылады.

Бассейнді ықпалдастыра басқаруда ғылыми-техникалық және ақпараттық қамтамасыз етуді жетілдіру үшін:

Балқаш-Алакөл бассейнінің рекреациялық әлеуетін кешенді игерудің ғылыми негізделген сызбасы;

климаттың өзгеру жағдайында ағынның қалыптасу аймағында қарлы-мұзды ресурстарын бағалау;

Іле өзенінің атырауының экожүйесіне зерттеулер жүргізу және Іле атырауындағы биоалуан түрлілікті сақтау және қайта жаңғырту жөніндегі кешенді шараларды әзірлеу.

Тентек өзені, Алакөл және Сасықкөл көлдерінің экожүйесін қайта қалпына келтіру және атырауын дамыту негізі жөнінде зерттеу жүргізу;

Балқаш-Алакөл өңірі экожүйесінің орнықтылығын көтерудің ғылыми негізін әзірлеу;

тазалау имараттарын және өзге іс-шаралардың орналасуын ғылыми-негізделген негізде "Сарыбұлақ" жинақтағышының деңгейін тұрақтандыру;

"Қазақмыс" Ұлттық Акционерлік Компаниясын қоса, өндірістік кәсіпорындардан зиянды әсерді қысқарту жөніндегі шараларды әзірлеу және енгізу;

Балқаш-Алакөл бассейнінде экологиялық туризмді ұйымдастыру жөніндегі іс-шараларды әзірлеу;

Балқаш-Алакөл бассейні аумағында табиғи-ресурстық әлеуетті және экологиялық ахуалды картасын әзірлеу үшін ғылыми негіз құру; геотермалдық суларды пайдалану жолдарын кеңейту.

Қоршаған ортаның мониторинг жүйесін жетілдіру және құру. Экологиялық жағдайды жақсартуға бағытталған басқару шешімдерін қабылдау үшін шешілетін табиғат қорғау міндеттеріне және қоршаған ортаның жағдайына қадағалау негізінде қалыптасатын, қоршаған орта жағдайының талап ету деңгейінде шұғыл нақты тұтас суреті, яғни қоршаған орта және табиғи ресурстар мониторингі, сонымен қатар жер асты сулары мен қауіпті геологиялық процестерді қоса, жер қойнауының мониторингі болуы керек.

Бассейннің гидрометеорологиялық мониторингі және бассейннің қоршаған орта мониторингі, Балқаш-Алакөл бассейнінің қарлы-мұзды ресурстарының мониторингі, бассейндегі трансшекаралық өзендерінің ҚХР-мен біріккен мемлекетаралық өңірлік мониторингін жүйесін қайта қалпына келтіру жөніндегі іс-шаралар жүргізілетін болады. Қоршаған ортаның мониторингін өңірлік деңгейде жүргізілуін қамтамасыз ету.

Табиғат пайдалану саласында жұртшылықты насихаттау және ақпараттау. Бағдарлама саясатын іске асыру бұқаралық ақпараттар құралын және жұртшылықтың және тұрғындардың кең саласын қатыстырумен су ресурстарын ықпалдастыра басқару жөніндегі ғылыми-техникалық іс-шаралар, форумдар, насихаттауды жүргізуді тиісті ұйымдастырушылықты талап етеді.

Экологиялық ағарту саласында экологиялық білім беру және тәрбиелеу жүйесінің негізін құру арнайы ғылыми-белгілі кітапша, газет, журналдар, электрондық сайттар және өзгелерді шығару мен тарату, тұрғындарды әсіресе, әйелдер, жастар мен табиғат пайдаланушылар ұйымдарын табиғи ресурстарды басқару, қалдықтарды жинау, рециркуляциялау және жоюды басқаруға қатысуын ынталандыру.

6. Қажетті ресурстар және оларды қаржыландыру көздері

Кешенді Бағдарламаның мақсаттары мен міндеттерін іске асыру үшін едәуір капитал салу және материалды-техникалық шығындар қажет. Қаржыландыру көзі республикалық және қызмет етіп отырған субъектілер қаражатына, табиғат пайдаланушы-кәсіпорындардың өз қаражаттарынан, халықаралық донор-елдердің гранттары және өзге де Қазақстан Республикасы заңнамасымен тыйым салынбаған көздерінен қаржыландырылатын болады.

Қаражат бөлу барлығы 215,3 млн. теңге мөлшерінде көзделеді, соның ішінде:
2007 жылы - 26,0 млн. теңге;
халықаралық гранттар:

2007	жылы	-	64,3	млн.	теңге;
2009	жылы	-	35,0	млн.	теңге;
кәсіпорындар				қаржысы:	
2007	жылы	-	30,0	млн.	теңге;
2008	жылы	-	30,0	млн.	теңге;

2009 жылы - 30,0 млн. теңге.

7. Бағдарламаны іске асырудан күтілетін нәтиже

Бағдарламаны іске асыру бассейндік қағида тетігі бойынша пысықтау және жетілдіруге мүмкіндік береді және мыналар қамтамасыз етіледі:

экология және табиғатты пайдаланушылар саласында халықаралық стандарттарға көшу бөлігінде Президенттің 2006 жылғы 1 наурыздағы Жолдауындағы тапсырмаларды орындау;

Балқаш-Алакөл бассейнінің негізгі ағыстарының экологиялық және әлеуетті бос ағысының ғылыми негіздемелік жолымен Балқаш-Алакөл бассейнінің экожүйесін сақтау үшін жағдай жасау;

Балқаш-Алакөл бассейнінің қазіргі заманғы талаптарына және әлеуметтік-экономикалық қажеттілігіне сәйкес табиғи ресурстарды және қоршаған ортаны қорғауды ықпалдастыра басқару моделін енгізу;

Қырғыз Республикасымен, Қытай Халық Республикасымен және өзге де мүдделі тараптармен Балқаш-Алакөл бассейнінің табиғи ресурстарын тиімді пайдалану және экожүйесін сақтау жөніндегі Бассейндік Келісімдер жасасу;

мемлекеттік билік органдары, жергілікті өзін-өзі басқару органдары және табиғатты пайдаланушылар арасында әріптестіктің тиімді тетігін құру;

Балқаш өзенінің гидрологиялық режимін және су деңгейін - 342 м белгісінде тұрақтандыру, экожүйені сақтау және су ресурстарын пайдаланудың тиімділігін жоғарылату;

өңірдегі әлеуметтік-демографиялық ахуалын 1 туған балаға 5-6 өлі туу деңгейіне дейін төмендету есебінен жақсарту;

халық денсаулығының ахуалын жақсарту, еңбек ресурстарының сапасын және адами әлеуетті дамыту деңгейін жоғарылату.

8. "Балқаш-Алакөл бассейнінің 2007-2009 жылдарға арналған орнықты дамуын қамтамасыз ету" бағдарламасын іске асыру жөніндегі іс-шаралар жоспары

Ескерту. Жоспарға өзгерту енгізілді - ҚР Үкіметінің 2008.07.30. N 723 Қаулысымен.

					Болжа-
--	--	--	--	--	--------

р / с N	Іс-шаралар	Аяқталу нысаны	Орында- луына жауап- тылар	Орындалу мерзімі	натын- шығын- д а р (млн. теңге)	Қаржы- ландыру көздері
1	2	3	4	5	6	7
1. Қоршаған ортаның жай-күйін жақсарту						
1.1.1.	Су объектілері және оларды пайдаланудағы мемлекеттік бақылаудың тиімділігін көтеру мониторингі жүйесін жетілдіру жөніндегі ұсыныстар дайындау	Қазақстан Республикасының Үкіметіне ұсыныстар	Қоршаған ортаның (жинақтау), АШМ	2007 жылғы 4 тоқсан	Талап етілмейді	
1.1.2.	Балқаш-Алакөл бассейнінің су көздеріндегі су қорғайтын аймақтарды жайғастыру жөнінде ұсыныстар дайындау	Қоршаған ортаның не ұсыныстар	АШМ	2007 жылғы 4 тоқсан	Талап етілмейді	
1.1.3.	Балқаш-Алакөл бассейні жер үсті суларының күтілетін өзгерістер жағдайындағы табиғи-шаруашылық жүйесінің гидроэкологиялық қауіпсіздігін қамтамасыз етудің негіздерін әзірлеу	Қазақстан Республикасының Үкіметіне ақпарат	Қоршаған ортаның (жинақтау), АШМ	2007 жылғы 20 шілде 2008 жылғы 20 қаңтар	2007 ж. - 2,0	Республикалық бюджет
1.1.4.	Шектес мемлекеттермен су сынама-лары көлемін ескере отырып, трансшекаралық ағын сулардың ағындысын болжау әдістемесін әзірлеу (Іле өзені мысалында)	Нормативтік құқықтық актінің жобасы	Қоршаған ортаның АШМ	2009 жылғы 4 тоқсан	2007 ж. - 2,0	Республикалық бюджет

1.1.1 .5.	Экожүйелердің орнықтылығының қамтамасыз етуін ескере отырып, Алакөл-Сасықкөл көлдер жүйесі суқоймалары деңгейінің режимдерін оңтайландыру жөнінде ұсыныстар дайындау	Қоршаған ортаминіне ұсыныстар	АШМ	2007 жылғы 4 тоқсан	Талап етілмейді	
1.1.1 .6.	алынып тасталды - ҚР Үкіметінің 2008.07.30. N 723 Қаулысымен.					
1.1.1 .7.	Ағынды және коллекторлық кәріздеу суларын пайдалану және оларды суармалауға қайталама пайдалану жөнінде ұсыныстар дайындау	Қоршаған ортаминіне ұсыныстар	АШМ	2007 жылғы 4 тоқсан	Талап етілмейді	
1.2. Жайылымдар мен жыртылатын жерлердің тозуын төмендету						
1.1.2 .1.	Топырақты қорғау, жерді қалпына келтіру, жел эрозиясының алдын алу жөнінде және оның ішінде ландшафттық-экологиялық талаптар мен Балқаш-Алакөл бассейнінің өңірлік ерекшеліктерін ескере отырып, жаңа жер қатынастары жағдайларында ұсыныстар дайындау	Қоршаған ортаминіне ұсыныстар	ЖРА (жинақтау), АШМ	2007 жылғы 4 тоқсан	Талап етілмейді	
1.3. Атмосфералық зиянды заттардың шығарындыларын азайту						

1 . 3 .1.	Металлургия, жылу энергетикасы, өнеркәсіп және тау-кен өндіру саласындағы объектілерде экологиялық таза технологияларды және имараттарын енгізу жөнінде ұсыныстар дайындау	Қоршаған-ортатаминіне ұсыныстар	Қоршаған-ортатамині (жинақтау), ЭМРМ, БҒМ	2007 жылғы 4 тоқсан	Талап етілмейді	
1 . 3 .2.	Жаңғыртылатын және дәстүрлі емес энергия көздерін пайдалану жөнінде ұсыныстар дайындау	Қоршаған-ортатаминіне ұсыныстар	Қоршаған-ортатамині (жинақтау), АШМ	2007 жылғы 4 тоқсан	Талап етілмейді	
1.4. Өндіріс және тұтыну қалдықтарының жинақталу деңгейін төмендету						
1.4.1.	Өнеркәсіптік және тұрмыстық қалдықтарды басқару және оларды қайталама қайта өңдеу, Балқаш-Алакөл бассейнінің кәсіпорындарына оларды қайта өңдеу бойынша технологиялық жолдар құру туралы ұсыныстар дайындау	Қоршаған-ортатаминіне ұсыныстар	Қоршаған-ортатамині (жинақтау), БҒМ	2007 жылғы 4 тоқсан	Талап етілмейді	
1 . 4 .2.	Балқаш-Алакөл бассейнінің жер үсті және жер асты суларына өнеркәсіптік қалдықтарды жинақтауыштардың әсерін бейтараптандыру жөнінде	Қоршаған-ортатаминіне ұсыныстар	Қоршаған-ортатамині (жинақтау), БҒМ	2007 жылғы 4 тоқсан		

	ұсыныстар дайындау				Талап етілмейді	
2. Орнықты экологиялық-экономикалық қызметті дамыту						
2.1. Коммуналдық шаруашылықты жетілдіру						
2 . 1 . 1.	Қазақстан Республикасындағы су және санитария жөніндегі мыңжылдықтың даму мақсаттарына қол жеткізу саласындағы іс жүзінде бар және жоспарланған инвестициялық жобаларды талдау және бағалау жүргізу	Қоршаған ортаның ұсыныстар	Қоршаған ортаның (жинақтау), АШМ	2007 жылғы 20 шілде 2008 жылғы 20 қаңтар	2007 ж. -0,5	Халықаралық гранттар
2 . 1 . 2.	Бассейнді дамытудың ұзақ мерзімді бағдарламасына қосу үшін инвестициялық жобалар пакетін әзірлеу	Қазақстан Республикасының Үкіметіне ақпарат	Қоршаған ортаның (жинақтау), Мүдделі мемлекеттік органдар	2007 жылғы 20 шілде 2008 жылғы 20 қаңтар	2007 ж. -2,1	Халықаралық гранттар
2 . 1 . 3.	Балқаш-Алакөл бассейні кәсіпорындарының қатты-тұрмыстық және сұйық өнеркәсіптік қалдықтарын қайта өңдеу жөнінде ұсыныстар	Қазақстан Республикасының Үкіметіне ұсыныстар	Қоршаған ортаның (жинақтау), БҒМ	2007 жылғы 4 тоқсан	Талап етілмейді	
2.2. Ауыл шаруашылығын дамыту						
2 . 2 . 1.	алынып тасталды - ҚР Үкіметінің 2008.07.30. N 723 Қаулысымен.					
	Балқаш-Алакөл бассейнінің					

2 . 2 .2.	дегі ауыл шаруашылығы дақылдардың өнімділігі үшін суармалау және су тарту нормаларын төмендету жөнінде ұсыныстар дайындау	Қоршаған-ортамині-н е ұсыныстар	АШМ	2007 жылғы 4 тоқсан	Талап етілмей-ді	
2 . 2 .3.	Балқаш-Алакөл бассейнінің экологиялық ахуалының шаруашылық өнімнің қауіпсіздігі мен сапасына әсерін бағалауды жүргізу	Қазақстан Республикасының Үкіметіне ақпарат	Қоршаған-ортамині (жинақтау), АШМ	2007 жылғы 20 шілде 2008 жылғы 20 қаңтар	2007 ж. - 5,0	Республикалық бюджет
2 . 2 .4.	Бас тоғандарда балық қорғау қондырғылары жұмысының тиімділігін жоғарылату жөнінде ұсыныстар дайындау	Қоршаған-ортамині-н е ұсыныстар	АШМ	2007 жылғы 4 тоқсан	Талап етілмей-ді	
2 . 2 .5.	Балқаш-Алакөл өңіріндегі ауыл шаруашылық өнімін қайта өңдеу жөніндегі кәсіпорындарды дамыту және орналастыру жөнінде ұсыныстар дайындау	Қазақстан Республикасының Үкіметіне ақпарат	АШМ	2007 жылғы 20 шілде 2008 жылғы 20 қаңтар	Талап етілмей-ді	
3 . Әлеуметтік-демографиялық ахуал мен халық денсаулығының жай-күйін жақсарту						
3.1. Халықтың денсаулығын жақсарту						
	Балқаш-Алакөл бассейніндегі тұрғындары					

3 . 1 .1.	денсаулығының төмендеу үрдісіне антропогендік факторлардың әсерін зерттеу және бағалау	Қазақстан Республикасының Үкіметіне ақпарат	Қоршаған ортаны қорғау және табиғатты қорғау (жинақтау), ДСМ	2007 жылғы 20 шілде 2008 жылғы 20 қаңтар	2007 ж. - 3,0	Республикалық бюджет
3 . 1 .2.	Балқаш-Алакөл бассейнінің өңіріндегі экологиялық шарттасқан патологияның алдын алу және емдеу жөнінде ұсыныстар дайындау	Қазақстан Республикасының Үкіметіне ұсыныстар	Қоршаған ортаны қорғау және табиғатты қорғау (жинақтау), ДСМ	2007 жылғы 20 шілде 2008 жылғы 20 қаңтар	Талап етілмейді	
4. Орнықты халықаралық ынтымақтастықты және трансшекаралық проблемалардың шешілуін қамтамасыз ету						
4.1. Халықаралық ынтымақтастықты жетілдіру						
4 . 1 .1.	Трансшекаралық су ресурстарын пайдаланудың жалпы стратегиясының орындалуын және дамуын реттейтін, мемлекеттердің заңгерлік міндеттемелерінен тұратын су ресурстарын пайдалану, басқару және реттеу үшін Қытай Халық Республикасымен және Қырғызстанмен Келісім-шарт (Бассейндік келісім) жобасын әзірлеу	Келісімнің жобасы	Қоршаған ортаны қорғау және табиғатты қорғау (жинақтау), ЭМРМ, СІМ, АШМ	2009 жылғы 1-тоқсан	2007 ж. - 0,8	Халықаралық гранттар
	Балқаш-Алакөл Бассейндік кеңес мүшелері					

4 . 1 .2.	арасында екі және көп тарапты Бассейндік келісім жобасын әзірлеу және келісу	Нормативтік құқықтық актінің жобасы	АШМ	2007 жылғы 4 тоқсан	2007 ж. - 2,6	Халықаралық гранттар
4.2. Халықаралық ынтымақтастықты кеңейту						
4 . 2 .1.	Траншекаралық су пайдалану және әзірленген көп тарапты келісім жобасын талқылау мәселелері жөнінде халықаралық конференцияны дайындау және өткізу	Қазақстан Республикасының Үкіметіне ақпарат	Қоршаған ортаны қорғау және қоршаған ортаны қорғау (жинақтау), АШМ, СИМ	2007 жылғы 20 шілде 2008 жылғы 20 қаңтар	2007 ж. - 20,0	Халықаралық гранттар
5. Бассейнді басқарудың жүйесін құру						
5.1. Институционалды негіздер						
5 . 1 .1.	"Бассейнді басқару органы туралы ереже" жобасына халықаралық сараптама жүргізіп отырып, бассейндік қағидат бойынша экожүйелік басқаруды енгізу мүмкіндіктерін қарастыру	Нормативтік құқықтық актінің жобасы	Қоршаған ортаны қорғау және қоршаған ортаны қорғау (жинақтау), АШМ, СИМ (сараптаманы жүзеге асыру бөлігінде)	2007 жылғы 4 тоқсан	2009 ж. - 25,0	Халықаралық гранттар
5.2. Нормативтік-құқықтық және әдістемелік негіз						
5 . 2 .1.	Бассейндік қағидат бойынша орнықты дамудың бірқатар нормативтік құқықтық және әдістемелік құжаттарын әзірлеу және қабылдау жөнінде ұсыныстар	Қазақстан Республикасының Үкіметіне ақпарат	Қоршаған ортаны қорғау және қоршаған ортаны қорғау (жинақтау), АШМ, СИМ	2007 жылғы 4 тоқсан	2007 ж. - 10,0	Халықаралық гранттар

	әзірлеу (индикаторлар, ISO-9000 және ISO-14000 халықаралық стандарттары және мақсаттық көрсеткіштер)	ликасының Үкіметіне ұсыныстар				грант- тар
5.3. Бассейндік қағидат бойынша басқаруды ғылыми-техникалық және ақпараттық қамтамасыз ету						
5 . 3 .1.	Балқаш-Алакөл бассейнінің рекреациялық әлеуетін кешенді и геру схемасын ғылыми қамтамасыз ету	Қазақстан Респуб-ликасының Үкіметіне ақпарат	Қорша-ғанор-тамині (жина-қтау), АШМ	2007 жылғы 20 шілде 2008 жылғы 20 қаңтар	2007 ж. - 2,0	Респу-блика-лық бюджет
5 . 3 .2.	Балқаш-Алакөл бассейнінде климаттың өзгеруі жағ-дайында ағындар қалыптастыру аймағындағы қарлы-мұзды ресурстарды бағалау және қауіпті табиғи процестерді (сел, су тасқындары, көшкіндер, сырғымалар) болдырмау жөнінде ұсыныстар дайындау	Қазақстан Респуб-ликасының Үкіметіне ұсыныстар	Қорша-ғанор-тамині (жина-қтау), А Ш М БҒМ	2007 жылғы 4 тоқсан	Талап етілмей-ді	
	Іле өзені атырауының экожүйелеріне ғылыми зерт-теулер жүргізу және Іле өзенінің төменгі ағысының экологиялық орнықтылығын қамтамасыз ету	Қазақстан Респуб-	Қорша-ғанор-тамині			

5 . 3 .3.	үшін Балқаш көлінің, Іле өзенінің атырауындағы биоәртүрліліктерді сақтау және қайта жандандыру жөнінде кешенді іс-шаралар әзірлеу	ликасының Үкіметіне ақпарат	(жинақ- қтау), А Ш М БҒМ	2007 жылғы 20 шілде 2008 жылғы 20 қаңтар	2007 ж. - 3,0	Респу- блика- лы қ бюджет
5 . 3 .4.	Тентек өзенінің, Алакөл мен Сасықкөл көлдерінің атырау экожүйесіне ғылыми зерттеулер жүргізу және олардың биоәртүрлілігінің экологиялық орнықтылығын қамтамасыз ету және сақтау жөнінде іс-шаралар кешенін әзірлеу	Қазақстан Респуб- ликасының Үкіметіне ақпарат	Қорша- ғанор- тамині (жинақ- қтау), А Ш М БҒМ	2007 жылғы 20 шілде 2008 жылғы 20 қаңтар	2007 ж. - 2,0	Респу- блика- лы қ бюджет
5 . 3 .5.	Балқаш-Алакөл өңірінің экожүйесінің орнықтылығын жоғарылатудың ғылыми негіздерін әзірлеу	Қазақстан Республи- касының Үкіметіне ақпарат	Қорша- ғанор- тамині	2007 жылғы 20 шілде 2008 жылғы 20 қаңтар	2007 ж. - 5,0	Респу- блика- лы қ бюджет
5 . 3 .6.	Ғылыми-негізделген тазарту имараттарын орналастыру негізінде "Сары-Бұлақ" жинауыш деңгейін тұрақтандыру жөнінде ұсыныстар дайындау	Қазақстан Респуб- ликасының Үкіметіне ұсыныстар	Қорша- ғанор- тамині (жинақ- қтау), АШМ	2007 жылғы 4 тоқсан	Талап етілмей- ді	
	"Қазақмыс" ұлттық акцио- нерлік қоғамын					

5 . 3 . 7.	қоса алғанда, өнеркәсіптік кәсіпорындардан зиянды әсерлердің қысқарту жөнінде шараларды әзірлеу және енгізу	Қоршаған ортаминіне ақпарат	"Қазақмыс" ҰАҚ	2009 жылғы 4 тоқсан	2007 ж. - 30,0 2008 ж. - 30,0 2009 ж. - 30,0	Кәсіпорындар есебінен
5 . 3 . 8.	Балқаш-Алакөл бассейнінде экологиялық туризмді ұйымдастыру жөнінде ұсыныстар дайындау	Қоршаған ортаминіне ұсыныстар	ТСМ	2007 жылғы 4 тоқсан	Талап етілмей-ді	
5 . 3 . 9.	Балқаш-Алакөл бассейнінің табиғи-ресурстық әлеуеті және аумағының экологиялық жағдайына карталар әзірлеу үшін ғылыми негіз құру	Қазақстан Республикасының Үкіметіне ақпарат	Қоршаған ортамині (жинақтау), БҒМ, ЭМРМ, АШМ	2007 жылғы 20 шілде 2008 жылғы 20 қаңтар	2007 ж. - 2,0	Республикалық бюджет
5 . 3.10.	Геотермальді суларды пайдалану жолдарын кеңейту жөнінде ұсыныстар дайындау	Қазақстан Республикасының Үкіметіне ұсыныстар	Қоршаған ортамині (жинақтау), ЭМРМ, АШМ	2007 жылғы 4 тоқсан	Талап етілмей-ді	
5.4. Қоршаған ортаға мониторинг жүйесін құру және жетілдіру						
5 . 4 . 1.	Балқаш-Алакөл бассейнінің қоршаған ортасына мониторинг жөнінде ұсыныстар дайындау	Қазақстан Республикасының Үкіметіне ұсыныстар	Қоршаған ортамині	2007 жылғы 4 тоқсан	Талап етілмей-ді	
5 . 4 . 2.	Өңірдегі балықтар мен жануарлардың ең осал түрлерінің санына мониторинг жөнінде	Қоршаған ортаминіне ұсыныстар	Қоршаған ортамині, АШМ	2007 жылғы 4 тоқсан		

	ұсыныстар дайындау				Талап етілмей-ді	
5.5. Қоғамды табиғаты пайдалану саласында насихаттау және ағарту						
5 . 5 .1.	Су ресурстарын біріккен басқару бойынша мүдделі тараптардың Ұлттық форумын өткізу	Қазақстан Республикасының Үкіметіне ақпарат	А Ш М (жинақтау), Қоршаған ортаны қорғау министрінің, ЭМРМ	2007 жылғы 20 шілде 2008 жылғы 20 қаңтар	2007 ж. - 1,3	Халықаралық гранттар
5 . 5 .2.	Экологиялық білім және тәрбие беру жүйесін дамыту жөнінде ұсыныстар дайындау	Қазақстан Республикасының Үкіметіне ұсыныстар	Б Ғ М (жинақтау), Қоршаған ортаны қорғау министрінің, АШМ	2007 жылғы 4 тоқсан	Талап етілмей-ді	
Жиыны					215,3 соның ішінде:	
					РБ-тен - 26,0	
					2007 ж.- 26,0	
					халықаралық гранттар:	
					2007 ж.- 64,3	
					2009 ж.- 35,0	
					кәсіпорындар қаражаты:	
					2007 ж.- 30,0	
					2008 ж.- 30,0	
					2009 ж.- 30,0	

Е с к е р т п е :

- СІМ - Қазақстан Республикасы Сыртқы істер министрлігі
БҒМ - Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі
Қоршаған ортаны қорғау министрінің - Қазақстан Республикасы Қоршаған ортаны қорғау министрінің
АШМ - Қазақстан Республикасы Ауыл шаруашылығы министрінің
ЭМРМ - Қазақстан Республикасы Энергетика және минералдық ресурстар министрінің
ТЖМ - Қазақстан Республикасы Төтенше жағдайлар министрінің
ТСМ - Қазақстан Республикасы Туризм және спорт министрінің
ДСМ - Қазақстан Республикасы Денсаулық сақтау министрінің
ЖРА - Қазақстан Республикасы Жер ресурстарын басқару агенттігі
РБ - Республикалық бюджет
"Қазақмыс" ҰАК - "Қазақмыс" ұлттық акционерлік компаниясы

© 2012. Қазақстан Республикасы Әділет министрлігінің «Қазақстан Республикасының Заңнама және құқықтық ақпарат институты» ШЖҚ РМК